

La identitat
dels adolescents
d'origen immigrant:
la transició vital
des del canvi
cultural

ANDREU MIR GUAL

Andreu Mir Gual

Palma, 1981. Llicenciat en Geografia per la Universitat de les Illes Balears (2004) i doctor en Ciències de l'Educació per la Universitat de Barcelona (2015). Ha cursat, a més, diversos cursos i postgraus, entre els quals el de Direcció de Centres Educatius.

Com a investigador, és autor del llibre *Els nous illencs* (Ed. Muntaner, 2017) i de diversos articles en volums col·lectius i en revistes especialitzades i ha participat en ponències i congressos sobre educació i immigració.

En l'àmbit educatiu, ha exercit la docència en diversos centres i ha estat membre del Grup d'Innovació Pedagògica dels Col·legis Diocesans de Mallorca (2014-2015) i director general adjunt de la xarxa de Col·legis Diocesans de Mallorca (2015-2016). Des del 2015 és professor associat de la Universitat de les Illes Balears a la facultat de Pedagogia i, des del 2016, director general dels centres Sant Pere (Palma), Santa Magdalena Sofia (Palma) i fra Joan Ballester (Campos).

Resum

La consolidació de les anomenades societats postmodernes ha projectat el seus efectes en la concepció més tradicional d'adolescència que, darrerament, ha donat pas a un nou paradigma d'una etapa vital que ara es presenta més duradora i carregada d'incerteses. El caràcter traumàtic –que esdevé inherent a la pròpia adolescència– assumeix un valor afegit en el cas dels adolescents d'origen immigrant. No debades, aquests col·lectius han de conviure amb un doble procés de canvis: per un costat l'evolució pròpia de l'adolescència (que implica tot un seguit d'alteracions físiques, psicològiques i emocionals) i, per l'altre, han de fer front al seguit d'ajustaments que requereix un procés migratori. És enmig d'aquest univers (sovint presentat en un format dicotòmic) que aquest jove ha d'anar teixint el seu perfil identitari. Sigui com vulgui, la trajectòria que aquestes persones acumulin en la societat que els acull atorgarà una tonalitat diferent a aquests processos de canvi.

Paraules clau

Adolescència / Immigració i identitat

Resumen

La consolidación de las llamadas sociedades posmodernas ha proyectado sus efectos en la concepción más tradicional de adolescencia que, últimamente, ha desembocado en un nuevo paradigma de una etapa vital que ahora se presenta más duradera y cargada de incertidumbres. El carácter traumático –que se presenta inherente a la propia adolescencia– asume un valor añadido en el caso de los adolescentes de origen inmigrante. No en balde, estos colectivos tienen que convivir con un doble proceso de cambios: por un lado, la evolución propia de la adolescencia (que implica toda una serie de alteraciones físicas, psicológicas y emocionales) y, por otro lado, tienen que hacer frente a todos los ajustes que requiere un proceso migratorio. Es en medio de este universo (a menudo presentado en un formato dicotómico) que esta juventud tiene que ir tejiendo su perfil identitario. Sea como sea, la trayectoria que estas personas acumulan en la sociedad que les acoge otorgará una tonalidad diferente a estos procesos de cambio.

Palabras clave

Adolescencia / Inmigración e identidad

1. Cap a un nou paradigma d'adolescència

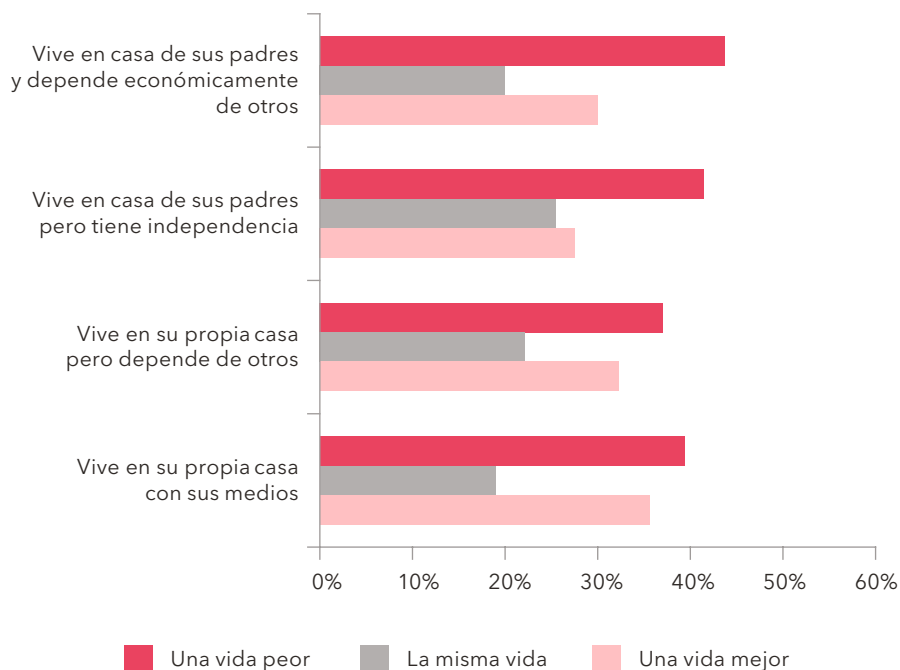
La irrupció d'una nova economia globalitzada –producte d'una redefinició del sistema capitalista– juntament amb altres adveniments paral·lels, marquen el punt d'inici de les noves societats postmodernes, la gènesi de les quals se situa a finals dels anys seixanta i durant els setanta. Les societats contemporànies es caracteritzen per ser flexibles i canviants. Actualment, es fa difícil trobar grans veritats, ni models econòmics, estructures socials o propostes culturals de llarga vigència i, evidentment, aquests nous esquemes han tingut una evident projecció sobre la interpretació de l'adolescència. Dicotomies com ara ser estudiant o treballador, ser solter o casat, treballar o estar a l'atur, viure amb la família o sol, ja no tenen un protagonisme absolut en unes societats plàstiques que compten amb uns recorreguts incerts, sense valors tradicionals i sotmeses a canvis vertiginosos.

Tot plegat, ens obliga a plantejar un model més obert i durador d'adolescència, de fet, són pocs els joves capaços d'escapar d'aquests nous patrons d'adolescència ja que gairebé la totalitat dels trajectes educatius, ocupacionals o familiars es veuen immersos en aquestes realitats inestables. Així les coses, la inestabilitat –moltes vegades traduïda en pre-

carietat– apareix en àmbits distints: ja sigui en qüestions laborals, en les relacions d'amistat, en les estructures familiars, etcètera.

Amb motiu d'aquesta situació, ja fa prop de dues dècades, Machado Pais (2000) associava l'adolescència amb uns esquemes vitals que ell qualificava com absolutament *oscil·lants i reversibles*. Aquesta manca d'estabilitat, desemboca en un relativisme que els acaba fent dubtar d'aspectes tan rellevants com ara la validesa real de les qualificacions educatives o, fins i tot, de la inserció en el mercat laboral. Algunes veus atribueixen aquesta conjuntura al desnivell que hi ha entre les expectatives creades per aquestes noves generacions (en moltes ocasions alimentades pels mitjans de comunicació) i la realitat que es troben després. Arran de tot això, estam davant un període en el qual els nostres adolescents enceten activitats sense tenir un projecte definit o bé posen en marxa accions fora pensar abans en estratègies. Tot plegat, ens ha conduit cap a unes generacions de joves i adolescents que es mostren poc reconeguts per un entorn que sovint els planteja dificultats. En el gràfic següent, s'observa la lectura del jovent espanyol vers la realitat que viuen i en relació a generacions precedents:

Gràfic 1. Expectatives de vida dels adolescents respecte generacions precedents, segons el nivell d'autonomia

Font: Informe de la joventut a Espanya (2016).

No són pocs els autors que es refereixen a aquest període emprant el concepte anglosaxó d'*storm and stress* (tempesta i tensió) tot fent esment de la dimensió conflictiva en la qual es troben instal·lats molts d'aquests joves. Tanmateix, aquestes generacions avancen enmig de la immediatesa del present i, poques vegades, el futur apareix com una font de preocupació. Ereta i Delpino

(2013) afirmen que més del 70 % dels joves espanyols reconeix que valora només el present, sense anar més enllà. És enmig d'aquest escenari en el qual els adolescents comencen a teixir el seu perfil identitari, que apareix directament condicionat per l'atmosfera de postmodernitat que envolta aquestes societats contemporànies.

2. Els nous perfils identitaris del segle XXI

La principal característica d'aquest nou adolescent és que no presenta una identitat contínua i íntegra, fins i tot, alguns autors com ara el mateix Hall (1992) qualificaren aquest nou escenari identitari postmodern com una «festa en continu moviment». Tanmateix, aquesta nova generació d'adolescents –instal·lat en aquest període de globalització econòmica– es veu obligada a assumir identitats distintes en funció del moment en què es troba, identitats que fins i tot poden ser enteses com a contradictòries i mancades de la coherència que es pressuposava en altres contextos històrics.

Així les coses, la globalització econòmica ha condicionat i, de fet, està condicionant activament, els processos de configuració identitària en l'àmbit planetari. Malgrat que actualment sigui possible avançar al marge de determinades icones pròpies de les anomenades cultures de masses, sembla evident que el fet de viure d'esquena a les grans conseqüències dels mercats mundials esdevé poc menys que una quimera. Amb tot, resulta força difícil no valorar problemàtiques tan evidents com les creixents desigualtats socials o els fenòmens de deteriorament mediambiental progressiu que assoten la totalitat del planeta.

En referència a tots aquests nous escenaris identitaris que s'estan plantejant, Maalouf (1998) ofereix una visió nova tot afegint que no som ni tenim una sola identitat, en tot cas, tenim una identitat complexa que és el resultat de la confluència d'una multi-

licitat de relacions socials i culturals (a vegades en conflicte) que, definitivament, ens fan irrepetibles. En efecte, la proposta d'aquest autor es dirigeix cap a un reconeixement per part de cada persona i també de cada societat de la seva pròpia diversitat, tot confrontant-se a la defensa agressiva de les identitats de caràcter tribal, tan habituals en temps pretèrits.

Tant les publicacions actuals com ara la de Guarro (2014) com ja algunes de dècades anteriors, com ara la de Laclau (1990), sostenen que les societats contemporànies no posseeixen un centre ni un principi articulador únic i, de fet, no es desenvolupen d'acord amb un desplegament d'una sola llei o causa. En aquest sentit, la societat no és com molts sociòlegs van creure durant l'antiguitat un tot unificat i ben delimitat, sinó que estam davant una estructura que és contínuament descentrada. Partint idò d'aquesta propietat essencial de les societats postmodernes que fa d'elles un conglomerat complex i força divers, es poden plantejar dos nivells distintos dins el mateix procés de construcció identitària de les noves generacions d'adolescents:

- Nivell estructural. Aquesta primera dimensió vendria definida per tot el recull d'elements inherents al propi subjecte com ara la seva procedència ètnica. A més, en aquest primer estrat també s'hi situen altres atributs que el propi individu ha seleccionat lliurement com ara la religió o les pràctiques culturals. Finalment, també s'hi inclourien els recursos individuals que s'han anat adquirint en el desenvolupament d'un itinerari

cultural determinat. En definitiva, en aquest primer grup de propietats identitàries es fa recompte de tots els atributs de llarga durada (de major "estabilitat") dins el propi «jo».

- Nivell canviant. En aquest cas, s'atén a la percepció que tenen els altres d'aquest «jo», d'alguna manera es fa referència a les identifications que sobre nosaltres imperen i a la seva naturalesa. A tot això, s'hi ha d'afegir la percepció de la situació del propi individu o del grup en referència a l'entorn, així com també les estratègies que posem en marxa per adaptar-nos a escenaris nous i amb una clara tendència al canvi continuat. Precisament, és en aquest punt en el qual el subjecte (i la societat en general) orienta i explica els diferents canvis en el desenvolupament de la pròpia identitat. De fet, la persona tendeix a resignificar el seu passat.

Tanmateix, diversos autors plantegen un discurs amb alguns matisos entorn a aquestes identitats de darrera generació. Des d'aquestes perspectives, es proposa que les múltiples identitats de les quals hem parlat fins ara, realment, formen part d'una sola identitat formada per subidentitats. D'alguna manera, aquests treballs defensen la idea que una persona no té múltiples identitats, sinó que, més aviat, en té una de sola construïda per un seguit de vivències que fan que sigui singular.

Des d'uns plantejaments o altres, sembla que entre la comunitat científica es mostra un cert consens a l'hora

d'acceptar que hi ha hagut alteracions notables en el procés de configuració identitària durant els darrers anys. Evidentment, tots aquests canvis han tingut una projecció gràcies a l'existència de noves forces creadores d'aquests sentiments de pertinença les quals afecten de manera directa el processos de construcció identitària dels adolescents nouvinguts.

3. La identitat dels adolescents immigrants: de la transició vital al canvi cultural

Talment hem anat veient en el decurs del primer apartat, no és fàcil ser adolescent a dia d'avui. Les situacions que s'associen a aquestes etapes es fan notar explícitament i afecten d'una manera integral l'individu. En aquest sentit, a totes les modificacions fisiològiques –pròpies de la pubertat– de forma progressiva s'hi van afegint altres canvis que ajudaran a configurar la persona, tant en l'àmbit físic com emocional. Tanmateix, el desenvolupament intel·lectual, les alteracions emocionals, el nou marc de relacions interpersonals o el descobriment del sexe, són processos paral·lels constitutius d'aquest trànsit. La fita que tenen totes aquestes modificacions no és altra que l'assoliment d'una identitat pròpia i particular que, a la vegada, es presenti en concordança amb el context.

Resulta evident pensar que, aquest, no és un procés selectiu i que afecta només a segons quins adolescents, de fet, l'elenc de canvis que hem anat plantejant afecta amb major o menor intensitat a la pràctica totalitat dels adolescents. Partint

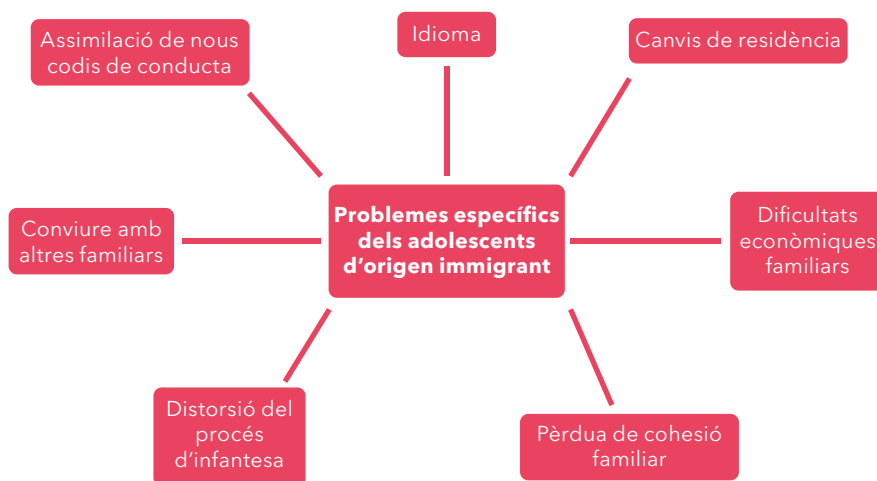
d'aquesta idea, quan s'analitza la situació en aquests joves d'origen immigrant, en moltes ocasions, s'oblida que es tracta de persones exposades a tot un seguit d'alteracions de gran significació en les seves vides, tal i com assenyalava Briones (2010).

Malgrat això, l'adolescència quan es presenta en aquests grups socials d'origen estranger planteja tot un seguit de reptes i dificultats específiques que fan singular una etapa que és traumàtica ja de per si, tal i com es pot observar en la figura següent.

Òbviament, en el rerefons de totes aquestes conjuntures hi apareix la necessitat de configuració identitària per part del subjecte que, en aquesta mena de casos, es veu immersa en un

procés doble: per una part, s'emmarca enmig dels canvis característics de l'adolescència i, per l'altra, es fa formant part d'un procés d'adaptació progressiu a l'entorn que l'envolta i en el qual interactuen variables tan determinants com el context familiar o els amics. Som davant allò que Figuera, Freixa, Massot, Torrado i Rodríguez (2008:15) anomenen les *transicions simultànies*, segons les quals la persona ha de fer front de manera paral·lela a dos intensos processos de canvi: l'adolescència i la migració. Els autors Soriano, Zapata i González (2009) exposen alguns dels factors que poden acabar entorpint o facilitant aquestes transicions simultànies:

Figura 1. Dificultats addicionals que acompanyen el trànsit de l'adolescència de joves d'origen immigrant

Font: Mir (2011).

- L'edat d'arribada a la societat d'acollida. Les persones que arriben durant la infantesa troben majors facilitats que les qui ho fan havent entrat ja en l'adolescència.
- La llengua i el grau de satisfacció i de rendiment escolar.
- Segons de la família i del lloc de procedència hi haurà més o menys garanties d'èxit, car aspectes idiomàtics, de similituds de sistemes educatius, de formació dels pares, etc. són importants.

- La distància cultural entre l'origen i el destí migratori. Cada una d'aquestes propostes representen models socials i culturals que en alguns casos no coincideixen i es mostren com oposats, fet que incentiva activament l'aparició de tensions en el mateix individu.

Els autors De Prada, Actis i Pereda (2005) sintetitzen en la figura següent tots els elements susceptibles d'influir en aquestes transicions simultànies. Tenint en compte la variable temps en l'anàlisi, la proposta d'aquests

Figura 2. Agents condicionants dels processos de transició simultània

Situación polarizada de la juventud inmigrante

Font: De Prada, Actis i Pereda (2005).

autors planteja la família d'origen, el sistema escolar, la relació amb els familiars pròxims, la gestió del temps d'oci i l'esfera relacional com els condicionants que més pesen a l'hora d'entendre aquestes transicions.

Sigui com sigui, hi ha realitats personals, familiars i també pròpies de l'entorn social força diverses, de tal manera que no podem analitzar des d'una mateixa perspectiva joves que, tot i ser d'origen immigrant, han nascut aquí que altres que just fa mesos que s'han incorporat a aquesta societat. D'aquesta manera, en aquests anàlisi resulta prou interessant distingir els col·lectius que han arribat en etapes infantils o han nascut aquí (segones generacions) d'aquelles persones que han emigrat quan ja eren adolescents (primeres generacions).

3.1. Adolescents de primera generació

En aquest cas, es tracta de persones que en plena etapa de canvi abandonen amb les seves famílies (o sols per reunir-s'hi) i l'entorn que els ha vist créixer per arribar a una societat nova, plena d'incògnites. Conseqüentment, es tracta de joves que aterren sense tenir coneixement dels codis de conducta que aquí es manegen i que, en moltes ocasions, no dominen tan sols l'idioma que es fa servir en el nou lloc de residència. L'enorme magnitud d'aquest canvi, sovint va lligat a un procés d'aclimatació a les noves condicions que esdevé força difícils. Tot i això, resulta habitual contemplar com aquests adolescents associen l'elenc de traumes d'aquesta etapa únicament amb el procés migratori, tot deixant de ban-

da que estan vivint un període vital que inclou amb dificultats inherents a la seva pròpia naturalesa.

Tal vegada, degut a la transcendència i a la significació que representen els amics en aquestes edats, una de les problemàtiques que més envolten aquesta mena de situacions deriva de la distància que aquests nous joves denoten entre els joves de la seva edat i ells mateixos. Com veurem, una de les principals diferències que detecten aquests adolescents és que quan arriben la gent que té la seva edat es dedica precisament a ser adolescent, cosa que en molts dels països d'origen no és gaire habitual.

Aquest fet, a mesura que passa el temps esdevé també una novetat per a les famílies, just quan aquests adolescents comencen a incorporar algunes de les pràctiques pròpies dels joves de la societat on viuen. Així, en alguns casos, els pares no acaben d'assimilar alguns d'aquests canvis i això sovint resulta motiu de tensió familiar. D'aquesta manera, com assenyala Funes (2000), aquests col·lectius no només aterren en un entorn desconegut i amb escasses eines per a una integració ràpida, sinó que també es veuen obligats a descobrir i assumir formes de ser estranyes, fins ara, en el seu propi entorn.

Tant en un cas com en l'altre, la migració o el seus orígens condicionen d'una manera plausible la configuració identitària d'aquestes persones. Tanmateix, resulten difícils d'entendre aquests processos de construcció identitària fora partir de la idea que aquests adolescents es veuen sotmesos a tensions severes originades com a conseqüència de la con-

tínua disjuntiva existent entre el fet de mantenir-se fidels als dictàmens dels pares o familiars¹ (els quals tendeixen habitualment a mantenir conductes pròpies del lloc d'origen) i els amics o l'escola (que incorporen nous codis els quals es poden presentar com a més atractius i que impliquen un cert grau de compromís).²

Hi ha una tercera via consistent en no elegir cap de les dues alternatives d'una manera estricta, aleshores es pot donar el cas que l'adolescent es posicioni al marge de les dues opcions i s'embarqui sol en una recerca de la identitat que habitualment esdevindrà traumàtica. Contràriament, també es pot donar el cas d'adolescents que siguin capaços de desplegar tot un conjunt d'estratègies que els permetin mantenir llaços simultàniament amb les dues cultures. Segons exposa Giró (2006), el procés de construcció identitària en adolescents de famílies d'origen immigrant ens permet interpretar dos grans tipus d'estratègies. La primera consisteix en què el jove des d'un primer moment intenta aconseguir una identificació ràpida amb el grup majoritari (societat d'acollida). La segona estratègia consisteix en mantenir certa distància i recel cap al grup majoritari, perquè la persona interpreta que en deriven les principals dificultats en el seu procés d'integració social. Entre aquests dos posicionaments, es trobaria una tercera alternativa que, per ventura, seria la més adequada.

En aquest cas, la reacció de l'adolescent consistiria en mostrar una actitud positiva amb l'objectiu d'adoptar el millor de les dues estratègies que acabem d'explicar: mantenir una estreta vinculació amb els referents

més significatius amb els quals va conèixer durant l'etapa de la infantesa (aquells que estan representats per la família, amics del mateix país d'origen, etc.) i, alhora, ser capaç de desplegar les habilitats socials suficients com per aconseguir un nivell d'integració en la societat d'acollida.

3.2. Adolescents de segona generació

En aquest cas, es tracta de joves que ja porten un bagatge com a ciutadans de la societat que just ara els envolta, amb la qual cosa ens referim a individus que han rebut respostes socials, educatives i assistencials desenvolupades en pro d'assolir una integració més plàcida, tant per a ells com per als seus familiars. Malgrat pugui semblar que, en aquests casos, la transició de l'adolescència sigui semblant a la de la resta de persones de la mateixa edat, ja que han crescut entre nosaltres, és habitual que en aquest moment (l'adolescència) es posin de manifest les tensions, les precarietats i les dificultats viscudes en etapes anteriors (Funes, 2000).

Usualment, aquest col·lectiu de persones han viscut unes infàncies marcades per situacions adverses com ara els problemes derivats de la separació dels pares o germans -pèrdua de la cohesió familiar, tan important en aquestes primeres etapes de la vida-,³ les tensions generades com a conseqüència dels continus canvis de residència, les problemàtiques derivades de l'arribada a un entorn nou ple de novetats -que normalment en els primers moments s'interpreten com a hostils-, l'assimilació de codis de conducta social nous que, en oca-

sions, s'oposen als que els marquen des de casa, etcètera. La suma de tots aquests escenaris, generalment, deriva en una ruptura del procés natural de la infantesa que es posa de manifest durant l'adolescència.

Amb tot plegat, és en aquesta etapa quan emergeixen els trastorns generats durant tots aquests anys i, per això, la persona es veu obligada a digerir la inseguretat acumulada amb l'entorn. De fet, és l'adolescència la que dona llum a alguns misteris apareguts en el passat com, per exemple, el fet de sentir que es rep un tracte diferent a la resta. Així les coses, resulta relativament fàcil que alguns d'aquests joves mostrin conductes poc predisposades a la interacció amb els altres, ja que no només han de fer front als desequilibris propis del període que viuen, sinó que també han de combatre les turbulències pròpies de les circumstàncies que els envolten.

Com acabem de veure, les condicions «especials» que afecten aquests adolescents procedeixen de dos focus diferents: per un costat, arriben gràcies a les condicions i actituds marcades des de les pròpies famílies i, altrament, també es posen de manifest amb les conductes (d'integració, de rebuig, etc.) de les societats d'acollida. Tot i que el grup d'adolescents de famílies immigrants que han nascut aquí ja porten tota la vida formant part de la societat majoritària i han estat producte dels seus sistemes d'escolarització així com també dels seus processos d'integració,⁴ mantenen bona part de les peculiaritats dels qui arribaren d'infants. En efecte, tot i acumular llargs períodes de temps com a membres

de la societat on resideixen, la realitat que viuen als entorns familiars fa que sovint s'hagin vist immersos en moltes de les dificultats que acabem d'assenyalar, com ara la manca de cohesió familiar (separació temporal amb germans o pares, per exemple).

A més, la identificació que en fa la societat d'acollida en moltes ocasions no és gaire diferent a la d'altres joves que no han nascut aquí. D'aquesta manera, segueixen sent persones considerades com «estrangeres» o «immigrants», sent aquesta una qualificació que no els correspon, tot i que hagi marcat de manera evident les seves vides i que, en tot cas, correspon a algun dels seus progenitors.

Amb tot, en el procés de construcció de la identitat d'aquests adolescents de famílies d'origen immigrant hi intervien dues forces que, com que en moltes ocasions representen maneres de fer força oposades,⁵ són les causants d'atorgar una major dimensió a la crisi d'aquests joves.

Conclusions

Els canvis generats en el darrer terç del segle passat com a conseqüència de la globalització econòmica, han consolidat un nou panorama social, econòmic i cultural a inicis del segle XXI. Les anomenades societats postmodernes han alterat el paisatge dominant durant bona part del segle XX, en el qual les estructures socials es mostraven sòlides, els circuits econòmics i laborals eren reconeguts i les propostes culturals poc discutides. La postmodernitat es presenta com una proposta transgressora que alimenta contínuament la revisió de

la realitat, creant així, una atmosfera més aviat inestable on el relativisme juga una paper fonamental.

És en aquest context on s'han d'entendre els models actuals d'adolescència. D'aquella idea més tradicional d'adolescència (segons la qual la persona passava de la infantesa a l'edat adulta en un període ràpid de temps, tot deixant el periple formatiu a edats primerenques per a inserir-se en el món laboral, casar-se i tenir descendència), hem passat a un nou paradigma. A dia d'avui, hem de parlar de models més oberts i duradors d'adolescència, de fet, són pocs els joves capaços d'escapar d'aquests nous patrons d'adolescència ja que gairebé la totalitat dels trajectes educatius, ocupacionals o familiars es veuen immersos en aquestes realitats inestables. Així les coses, la inestabilitat apareix en diferents àmbits: ja sigui en qüestions laborals, en les relacions d'amistat, en les estructures familiars, etcètera.

Una de les novetats que incorpora l'adolescència està relacionada amb el repte identitari: és en aquesta etapa quan la persona es comença a plantejar qui és? Qui serà? Qui li agradaria ser? etc. Els nous models identitaris també s'han d'interpretar en clau postmoderna, de fet, les propostes que reben els adolescents contemporanis no són gaire estables, sovint es presenten com a contradictòries i sempre exposades a una crítica constant. El perfil identitari que mostren les noves generacions és molt canviant i, en un mateix moment vital, la persona pot mostrar perfils distints segons l'àmbit en el qual avanci. Així, per exemple, el comportament d'un jove a l'escola o a casa no té per què

coincidir amb la identitat digital quan interactua en xarxes socials.

Sigui com vulgui, el fet d'haver de fer front a un context tan inestable – en una etapa que ja de per sí esdevé traumàtica– fa de l'adolescència actual un període força crític. En el cas dels adolescents d'origen immigrant, s'hi afegeix encara més complexitat. El procés de canvi vital es barreja amb el fet d'haver de combinar dues propostes culturals que, en alguns casos, es presenten com a oposades. No es tracta de processos senzills de construcció identitària. Així les coses, la recerca del «jo» per part de l'adolescent es veu immersa en un procés doble: d'una banda, s'emmarca enmig dels canvis característics de l'adolescència i, de l'altra, forma part d'un progressiu procés d'adaptació a l'entorn que l'envolta i en el qual interactuen variables tan determinants com l'entorn familiar o els amics. Alguns autors es refereixen a aquest procés dual com de transició simultània.

Segons la trajectòria que acumulin aquests adolescents d'origen immigrant en la societat d'acollida, podem trobar alguns matisos en el seu procés de construcció identitària. Així les coses, en el cas de les primeres generacions, es tracta de joves que aterren sense tenir coneixement dels codis de conducta que aquí es manegen i que, en moltes ocasions, no dominen ni tan sols l'idioma que es fa servir en el nou lloc de residència. L'enorme magnitud d'aquest canvi, sovint va lligat a un procés d'aclimatació a les noves condicions que esdevé força difícils. Tot i això, resulta habitual contemplar com aquests adolescents associen els

traumes d'aquesta etapa únicament amb el procés migratori, tot deixant de banda que viuen un període vital que inclou amb dificultats inherents a la seva pròpia naturalesa.

Pel que fa a les segones generacions, normalment es tracta de persones que han viscut unes infàncies marcades per situacions adverses, com ara els problemes derivats dels processos migratoris (dissolució del nucli de convivència, canvis constants de residència, racisme, etc.). És en aquesta etapa quan emergeixen els trastorns generats durant tots aquests anys i, per això, la persona es veu obligada a digerir la inseguretat acumulada amb l'entorn. De fet, és l'adolescència la que dona llum a alguns misteris apareguts en el passat com ara episodis de racisme. Són comuns situacions en les quals aquests joves mostren conductes poc predisposades a la interacció amb els altres ja que no només han de fer front als desequilibris propis del període que viuen, sinó que també han de combatre les turbulències pròpies de les circumstàncies que els envolten.

En definitiva, es tracta de persones que normalment combinen escenaris marcats per la complexitat i que han de fer front a les exigències d'un context que sovint obvia la dificultat d'haver de construir la identitat enmig d'un univers tan complex de referents identitaris.

Referències bibliogràfiques

- Benedicto, J. et al. (2016). *Informe juventud en España*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.
- Briones, E. (2010). *La aculturación de los adolescentes inmigrantes en España*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca.
- De Prada, W., Actis, C. i Pereda, M.A. (2005). *Inmigración y vivienda en España*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.
- Ereta, M.J. i Delpino, M.A. (2013). *Estilos familiares en la formación de adolescentes en España*. Madrid: Liga Española de la Educación. Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.
- Figuera P., Freixa M., Massot I., Torrado M. i Rodríguez L. (2008). «L'èxit en les trajectòries formatives obligatòries i postobligatòries en contextos multicultural». A: Figuera, P. et al. (Ed.) *Recerca i immigració. Col·lecció Ciutadania i Immigració 1*, 13 - 31. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Acció Social i Ciutadania.

- Funes, J. (2000). «Migración y adolescencia». A: Aja, E., Carbo-nell, F., Funes, F. i Vila, I (Ed.) *La inmigración extranjera en España: los retos educativos*. Barcelona: Fundación La Caixa, p.120-144
- Giró, J. (2006). «Identidad étnica, adolescencia y aculturación». Comunicació presentada a la XII Conferencia de Sociología de la Educación. Logroño, 2006.
- Guarro, M. (2014). *Globalització, identitat i diversitat en la post-modernitat*. UOC. Disponible a: <http://humanitats.blogs.uoc.edu/>. Data de consulta (12-12-2014).
- Hall, S. (1992). «The Question of Cultural Identity». A: Hall, S., Held, D., McGrew, T (Ed.) *Modernity and Its Futures*. Cambridge: Polity Press, p. 273-316.
- Laclau, E. (1990). «The impossibility of society». A: Laclau, E. (Ed.) *New reflections on the revolution of our time*. London: Verso.
- Maalouf, A. (1998). *Identidades asesinas*. Madrid: Alianza.
- Machado Pais, J.A. (2000). «Las transiciones y culturas de la juventud: formas y escenificaciones». *Revista internacional de ciencias sociales*, p. 64, 89-100.
- Mir, A. (2011). «Identitat i postmodernitat: els nous mecanismes identitaris del segle XXI». *Revista Obets*, p. 6, 1.
- Pascual, A. (2006). «Les imatges de la immigració a Mallorca: interpretacions de la multiculturalitat i la ciutadania». A: March, M. X. (Ed.) *Anuari de l'Educació de les Illes Balears*, 2006. Palma: Fundació Guillem Cifre de Colonya., p. 376-388.
- Soriano E., Zapata R. i González A. (2009). *La formación para el desarrollo de una sociedad intercultural*. Almería: Universidad de Almería.

Notes

1. Aquesta actitud de les famílies varia en funció de diferents factors com ara el temps que fa que resideixen aquí o la cultura de la qual procedeixen.
2. Tant en el cas dels amics com també a l'escola (així com altres agents socialitzadors), l'exigència a l'hora d'incorporar nous codis tampoc no esdevé universal i fluctuarà en funció de variables distintes, com ara l'origen de les amistats o de l'existència de programes d'integració en els centres.
3. En aquesta mena de processos migratoris és habitual que es produeixin reagrupaments familiars que impliquen períodes en els quals els fills romanen allunyats dels familiars més pròxims (Pasqual, 2006).
4. Malgrat ser persones que ja hagin nascut a la societat on resideixen, és habitual que hagin de fer front a processos d'integració, com succeeix amb altres persones nouvingudes. Aspectes com els trets físics, la religió o l'origen cultural, sovint els fan sentir diferents i, a més, condicionen com els veuen els altres.
5. Per una banda, apareixen els agents que tendeixen a fer que el subjecte mantingui la identitat del seu país d'origen (sobretot familiars) i, per l'altra, es posen de manifest les exigències de la societat d'acollida que demanda certes concessions a aquestes persones per poder-les integrar d'una manera efectiva.